

A Felső-Dunamente fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata

Pelt Iлона – Ritter Krisztián

Összefoglalás

A Felső-Dunamente Tájvédelmi Rezervátum Vajdaságban található, amely batáros a magyarországi Duna-Dráva Nemzeti Parkkal, és a horvátországi Kopácsi – rét természetvédelmi területtel is. Három nyugat-bácskai település – Bezdan, Monostorszeg és Kupuszina – szerves része a Felső-Dunamente természetvédelmi rezervátumnak. A kistérség, amelyet ez a három település alkot, nem egy községhez tartozik. Szerbiában a törvény úgy rendelkezik, hogy a Felső-Dunamente tájvédelmi terület a Vajdaság Erdei Közvállalat irányítása alá tartozik. A falvak viszont Apatin község és Zombor Város fennhatósága alá tartoznak. Ez megnehezíti az érintett terület egységes fejlesztését. Az ezzel kapcsolatos munkánk első részében a szakirodalom tömör áttekintésével foglalkozunk, különös figyelmet fordítva a területfejlesztés alapjaira és annak fontosságára, a vidékfejlesztés gyors definiálására, míg a téma jellegéből adódóan a helyi gazdaságfejlesztés elméletét is röviden érintjük. A cikk második, nagyobb részében a saját kutatásunk folyamatára, és kifejezetten a primer kutatási eredmények (kérdőívészés, strukturált interjúk) feldolgozására koncentrálnunk. Eredményeink alapján fontosnak tartjuk kiemelni a civil szervezetek jelentőségét a helyi fejlesztésekben, hiszen ők a társadalmi élet mozgatórugói. Kérdőívészésünk kimutatta, hogy a lakosok szerint fontos lenne egy térségi központot létesíteni, ahol minden információt elérnek. Fő javaslatként megfogalmazódott az online tér minél jobb kihasználása is.

Kulcsszavak: Felső-Dunamente, helyi gazdaságfejlesztés, turizmus, vidékfejlesztés

JEL: R1, R11

Investigation of Development Opportunities in the Upper Danube Region

Abstract

The Upper Danube Nature Reserve is located in Vojvodina, bordering Hungary's Duna-Dráva National Park and Croatia's Kopački Rit Nature Park. Three West Bačka settlements—Bezdan, Monostorszeg, and Kupuszina—are integral parts of the Upper Danube Nature Reserve. However, the micro-region formed by these three settlements does not belong to a single municipality. According to Serbian law, the Upper Danube Protected Area falls under the management of the Vojvodina Forests Public Enterprise. However, the villages are under the jurisdiction of Apatin Municipality and the City of Sombor, which complicates the unified development of the affected area. In the first part of our work, we focus on reviewing the literature, paying special attention to the foundations and importance of regional development, and briefly defining rural development. Due to the nature of the topic, we also touch on the theory of local economic development. The second and larger part of the article focuses on the process of our own research, specifically on analyzing primary research results (surveys, structured interviews). Based on our findings, we emphasize the significance of civil organizations in local development, as they are the driving forces of social life. Our survey revealed that residents believe it is important to establish a regional center where all information would be accessible. One of the main recommendations was to make better use of the online space.

Keywords: *The Upper Danube, local economic development, rural development, tourism*

JEL: *R1, R11*

Bevezetés

A kutatásunk által behatárolt terület vidékként van bejegyezve a Vajdaság Autonóm Tartomány területfejlesztési dokumentumában. A vidék fejlődése viszont nem képzelhető el a centrumok nélkül, mint ahogyan a centrum se képzelhető el az ő vidékük bevonása nélkül (G. Fekete, 2013).

A vidék és a vidékfejlesztés fogalmáról Kulcsár (2017) így összegez: amennyiben csak a szélsőségeket vesszük figyelembe az egyik felfogás a vidék hátrányos helyzetét emeli ki, társadalmi és gazdasági szempontból. Egyszerűen fogalmazva a vidék egyenlő az elmaradottsággal. A másik vélemény, amiről szintén sokat olvashatunk romantikus, idilli vidékről szól. Ennek mentén kiemelik az emberi közösségeket, szolidaritás szerepét, erősségét, a természet közelségét, a nyugalmat. Mindkét irány tartalmaz igaz tényeket, de mégsem alkalmasak egymagukban a vidék fogalmának meghatározására. A vidék fogalmának megértésében segítenek az adminisztratív, földrajzi, ökonómiai, kulturális összefüggések és megközelítések. Valójában ezek a tartalmak próbáltak irányt adni a vidéki területek lehatárolásához. Általában a vidéki térségek lehatárolása és fejlesztése körüli vita nagyrészt a besoroláshoz kötődő támogatásokkal függött össze.

A területfejlesztéssel és tervezéssel is már számtalan cikk foglalkozott, és sokféle tanulmány született. Az egyik megfogalmazás, amely szerintünk legközelebb áll az általunk kutatott kistérség kihívásaihoz Faragó nevéhez fűződik. A területfejlesztés a politika és az intézményrendszere által a társadalom érdekében tett fejlesztő, újraelosztó tevékenység, ami befolyásolja egy adott régióban, településen élők életét (Faragó, 1997). A területfejlesztés a területek folyamatainak figyelését, értékelését és átfogó fejlesztését jelenti. Három dimenziót ölel fel: társadalmi, gazdasági és környezeti tényezőket. (1. ábra). E területek folyamatának értékelése, fejlesztése és figyelése jelenti a területfejlesztés legfőbb feladatait (Bajmócy, 2011).

	A beavatkozás alapelvei	Cél	Beavatkozási politikák
Társadalom	Méltányosság	Különbségek csökkentése (kohézió)	Társadalompolitika
Gazdaság	Hatékonyság	Gazdasági jólét növelése (versenyképesség)	Központi (top-down) gazdaság- és vállalkozásfejlesztési politika Alulról szerveződő (bottom-up) gazdaság- és vállalkozásfejlesztés
Környezet	Fenntarthatóság	Környezeti fenntarthatóság irányába történő elmozdulás	Környezetpolitika

1. ábra. A területfejlesztés céljai és alapelvei

Forrás: ESPD, (1999) és Lengyel, (2010, 137. o.) alapján

A gazdasági fejlesztéseknek meghatározó tényezői a civil szféra szereplői és a gazdasági életben résztvevők kulturális, társadalmi és szociális kapcsolatrendszerei. A kistérségben élők jólétét a bevételen és a gazdasági élet fejlesztésén kívül meghatározza az ott élők képzettsége, egészségi állapota, a szabadidő mennyisége. Nagyon fontos a civil szféra szervezetségi szintje, mint például a lakossági kulturális programok szervezetsége, valamint a színvonalas oktatás elérhetősége (Káposzta 2018).

A tervezés az állam kialakulása óta része a közhatalmi tevékenységeknek (Finta 2023). A több évtizedes kutatások a vidékfejlesztés terén azt mutatják, hogy a sikeres fejlesztések alapjait a vidéki erőforrások feltárása és aktivizálása jelentheti (Póla 2019).

A globalizáció korában a helyi szinten történő gazdaságfejlesztési beavatkozások fontosak. Az alulról szerveződő, közösségi beavatkozás, amely a gyakorlatban főként a vállalkozások helyi versenyelőnyeinek megerősítésére irányul. A helyi gazdaságfejlesztés tanulmányozásakor szem előtt kell tartani, hogy egy komplex jelenségkör speciális szegmensét vizsgáljuk, azt, hogy a gazdaságfejlesztési folyamatokba történő beavatkozás, mint eszköz, miként alkalmazható bizonyos helyi célok elérésében (Bajmócy, 2011).

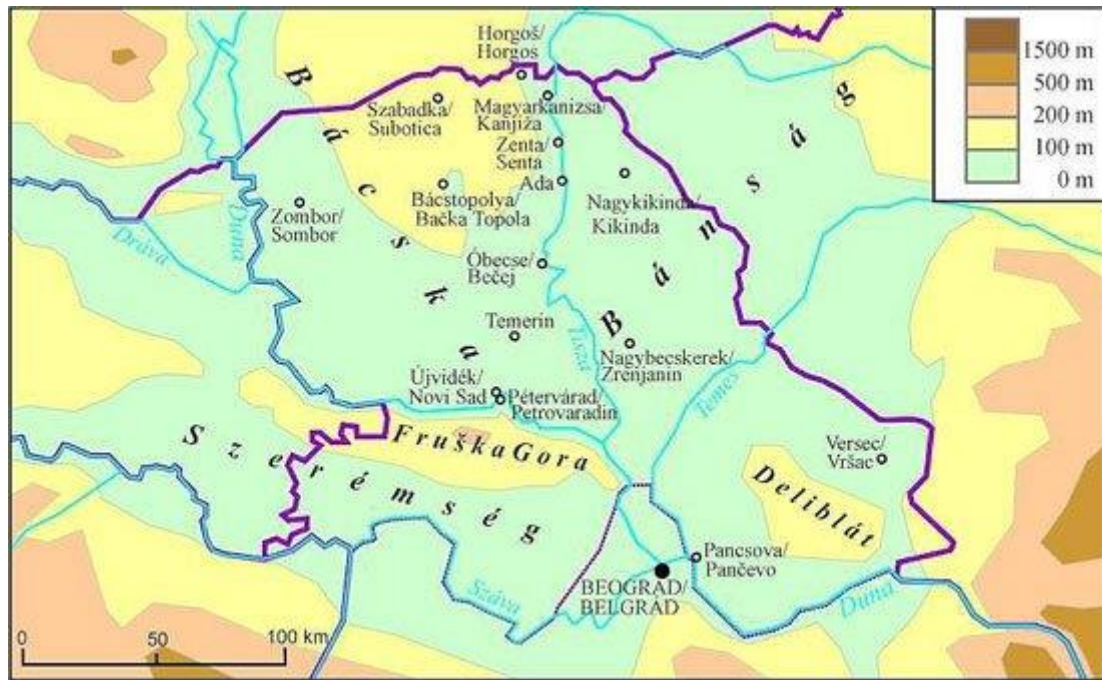
A „gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan” alapelv a fejlesztés minden területét áthatja, szükségszerűen életre hívva és elterjesztve ezzel a helyben történő fejlesztést. A térségben élők értékrendje szerinti fejlődést biztosító megoldások pedig a helyi fejlesztés és az innovációk potenciális területeit is kijelölik. A területi fejlődést, ezen belül a lokalitás szerepét alakító folyamatok együttes eredőjének vizsgálata egy érdekes paradoxonra hívja fel a figyelmet. A globalizáció egyik következménye a gazdaság „helyvesztése” (G. Fekete, 2013).

A helyi gazdaságfejlesztés célja, az adott térség és valamennyi ott élő életminőségének a javítása. Véleményünk szerint akkor tudunk jó és jelentős helyi gazdaságfejlesztésről beszélni, ha a külső erőforrásokra támaszkodunk, és közben feltárjuk a belső erőforrásokat. A vajdasági gazdaságfejlesztési program jó példa arra, hogy külső erőforrás segítségével milyen helyi fejlesztéseket tudunk megvalósítani.

A helyi szint fontos szerepet játszik a globális gazdaságban Póla (2019) szerint. A helyi gazdasági szereplők egymás mellett élnek, ezért intenzívebbek lehetnek az egymás közötti gazdasági kapcsolatok. A korszerű vidékgazdaság egyik elemét jelenti a globális gazdasághoz való kapcsolódás, egyedi, magas színvonalú tevékenységeken keresztül.

A következőkben röviden bemutatjuk a Vajdaságot, hiszen nagyon fontos megérteni a térség társadalmi és adminisztratív berendezését, mert lényegesen különbözik Magyarországtól. A Vajdaság Autonóm Tartomány Szerbia területének egy negyedét teszi ki. Területe 21 614 négyzetkilométer. Területének a 89,58%-át termőföld és erdő képezi.

A területrendezési dokumentum vidéki területnek sorolja be a régiót. A lakosainak egyharmada foglalkozik mezőgazdasági termeléssel. A tartományt három tájegység alkotja: Bácska, Bánát és Szerémség (2. ábra). A régió hét körzetre és negyvenhat községre van felbontva. A falu nem önálló adminisztratív egység, nem számít önkormányzatnak. A lakosság összetétele, a foglalkoztatottak száma a statisztikai hivatalban csak az önkormányzati egységekre vannak lebontva. Ezek az adatok pedig a városokra, és a községekre vonatkoznak. A falvakra ilyen jellegű adatbázis külön, nem létezik. (Program mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike za razvoj sela na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine u 2019. godinu).

2. ábra. A Vajdaság elhelyezkedése

Forrás: <https://mtt.org.rs/terkepkek-helysegnevek/2024> alapján

Anyag és módszer

A kutatásunk célja az általunk lehatárolt kistérség (Bezdan, Monostorszeg és Kupuszina települések alkotta terület – ld 3. ábra) fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata, és egy fejlesztési terv megalapozása.

3. ábra. A lehatárolt kistérség

Forrás: <https://www.vajdasag.hu/> 2024 alapján

Ahhoz, hogy a fejlesztési terv elkészüljön, kutatást kellett végeznünk az érintett településeken. A kutatás előtt, a megelőző tanulmányaink, a szakirodalom meglátásai, valamint korábbi helyi tapasztalataink alapján a következő hipotéziseket fogalmaztuk meg:

Az első hipotézis az volt, hogy a három település fejleszthető, mint egy összefüggő kistérség.

A másik hipotézis az volt, hogy a kitörési pont a turizmusban és a gyógyfürdő fejlesztésében van.

A harmadik hipotézis az volt, hogy a mezőgazdasági termelők szívesen próbálnák ki új kultúrák termesztését kisebb földterületen, mint gazdaságfejlesztési lehetőséget.

Elsőként a szakirodalmi anyagot dolgoztuk fel tüzetesen, figyelve azokra a szakmailag elismert térségfejlesztőkre, akik tapasztalataikat leírták könyvekben, folyóiratokban, szaklapokban. A szakirodalom tanulmányozásakor három témakört jártunk végig, amelyek szorosan összefüggenek egymással, mégpedig: területfejlesztés, vidékfejlesztés és helyi gazdaságfejlesztés. Természetesen nemzetközi, magyarországi és hazai (szerb) forrásokat is felhasználtunk. Szerbiában a közigazgatás teljesen másképpen működik, mint az Európai Unióhoz tartozó országokban. Számunkra kihívás ez a munka, hiszen Szerbiára nem jellemző az, hogy szomszédos, de nem összetartozó (egy községet alkotó) települések kapcsolatait vizsgálják, illetve ezekre irányuló fejlesztéseket terveznének.

A primer kutatásunk során több eszközt és módszert használtunk, hogy minél szélesebben informálódjunk, és adatot tudjunk összegyűjteni a vizsgált területről. Arra összpontosítottunk, hogy megszólítsuk azokat, akik a Felső-Dunamente térségében laknak. A hangsúlyt fektettük arra is, hogy megszólítsuk a helyi közösség vezetőit, tanácselnököket, illetve a titkárokat (Bezdán, Kupuszina, Monostorszeg). Ezekkel az emberekkel a saját településeiken beszélgettünk, 2023 nyarán, a helyi közösség irodáiban. Ők azok, akik pontosan átlátják a falvak helyzetét, hiszen nap, mint nap a polgárok szolgálatában állnak. 2023 ősze folyamán pedig két polgármesterrel (Apatin, Zombor) és a községi turisztikai szervezet igazgatóival készítettünk interjúkat. Fontosnak tartottuk az interjú elkészítését velük, hiszen Zombor város és Apatin község hatáskörébe tartoznak a vizsgált települések. Szerbiában nem önálló egységek a falvak. A településeknek nincs saját kincstári számlájuk, saját bevételük, nem rendelkeznek ingatlannal, termőfölddel. A községtől, illetve a várostól függenek. A falvak éves költségvetését a városi képviselőház ülésén fogadják el. További interjú alanyok a Tartományi Vajdasági Erdei Közvállalat helyi igazgatói voltak. Velük a beszélgetés inkább a Felső – Dunamente Természetvédelmi Rezervátumáról szólt, hiszen a közvállalat tulajdona a vizsgált terület. A módszer, amivel megszólítottuk a vezető pozícióban lévő embereket, a strukturált interjú volt. A kérdéseket úgy állítottuk össze, hogy választ kapjunk a térség demográfiai helyzetéről, a társadalmi életről, az egészségügyi ellátásról, a gazdasági fejlettségről és az infrastruktúra kiépítettségéről.

További primer kutatásunk két részből áll. Az egyik ilyen módszer a fókuszcsoportokkal való tanácskozás 2023 tavaszán. Három különböző fókuszcsoporttal beszélgettünk. A civil tanácskozást Bezdánban tartottuk meg, a következő kérdéseket vitattuk meg a térségből érkező szervezetekkel:

- Mekkora tagsággal rendelkeznek a civil szervezetek;
- Milyen pályázati lehetőségeik vannak;
- Van-e együttműködés a térségben a szervezetek között?

A térség vállalkozóival Monostorszegen találkoztunk. A következő szakmák képviseltették magukat: pék, vendéglős, piktor, fodrász, könyvelő. A témakörök, amelyeket körbenjártunk a délelőtti folyamán, a következők voltak:

- Munkaerő képzettsége a kistérségben;
- Vállalkozásfejlesztési lehetőségek;
- Hogyan látják a vállalkozásukat 5 év múlva?

A térség gazdálkodóival Kupuszinán találkoztunk. Képviseltették magukat a szántóföldi növényeket termesztők, a kertészek gyümölcsstermesztők és a méhészek is. A témák, amelyeket megvitattunk a következők voltak:

- Milyen lehetőségeket nyújt az e-Agrárium;

- Van-e elég munkaerő a faluban;
- Hogyan látják a gazdaságuk jövőjét 5 év múlva?

A célja a tanácskozásoknak az volt, hogy kezdődjön egy párbeszéd térségen belül a civilek, vállalkozók és a gazdálkodók között. További primer eszköz a lakossági kérdőívezés volt, amelyet kétféleképpen végeztünk: online formában (a települések közösségi oldalain) és személyesen, véletlenszerű mintavétellel. A kérdőív célja a települések és a kistérség jelenlegi helyzetének feltárása, illetve, hogy kiderítsük, mi az itt élők véleménye és elképzelése a jövőjüket illetően. A kérdőívezés során minden korosztály elmondhatta a véleményét, javaslatot fogalmazhatott meg.

A lakossági kérdőív kitöltése során közel 300 lakos válaszolt. A kérdőívezés 70%-ban személyes megkeresés útján történt. A válaszadók megoszlása nemek arányát tekintve, a nők 64,10%-ban voltak aktívak, míg a férfiak 35,9%-ban. A válaszadók kora alapján, minden korosztály (18–65 éves korig 4 egyenletes csoportban, illetve 65 év feletiek) közel 20%-ban képviseltette magát. A válaszadók iskolai végzettségi szintje megfelel a vajdasági átlagnak, érettségivel rendelkeztek legtöbben a mintában.

Eredmények

A három település, amely közvetlen a rezervátum részét alkotja, teljesen különböző etnikai összetételű. A lakosok teljes száma a 2022-es népszámlálási adatok alapján 9800 fő (1. táblázat) Sajnos az adatok alapján, közel 20%-al csökkent a lakosok száma a térségben a korábbi népszámláláshoz viszonyítva, pontos adatok még nincsenek településekre lebontva, csak a községi adatokat ismerjük. A nem hivatalos becslések alapján a lakosok 30%-a külföldön él családjával. A bezdáni és kupuzinai polgárok magyar papírokkal tartózkodnak Németországban és Ausztriában. A monostorszegiek pedig horvát igazolvánnyal élnek szintén nyugaton.

1. táblázat. A vizsgált térség lakosságának etnikai összetétele 2022

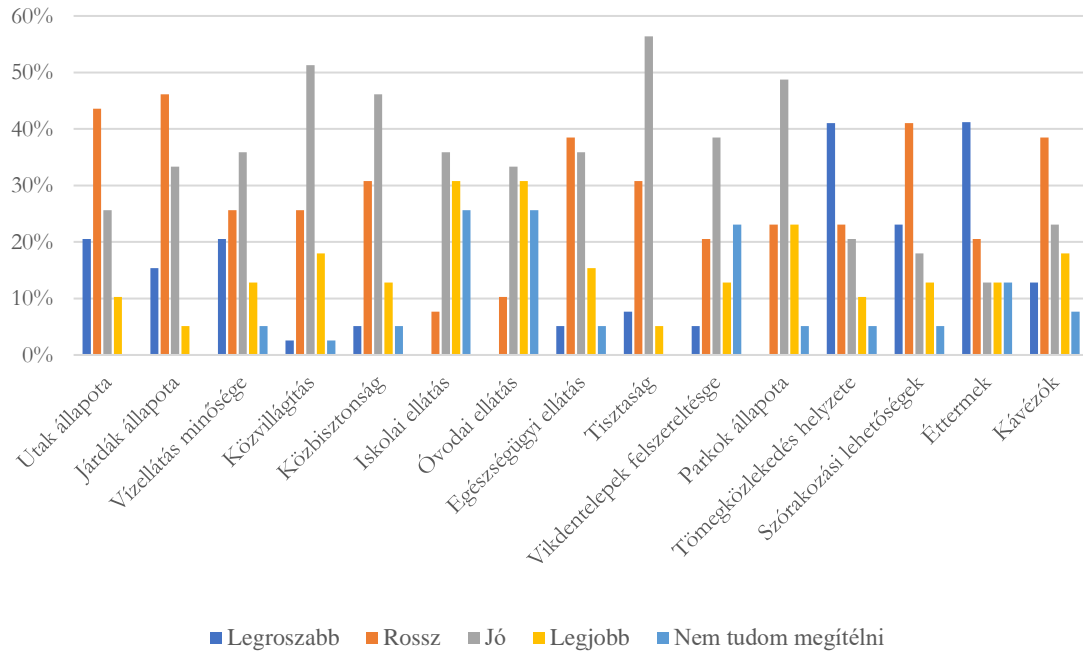
Nemzetiség	Létszám	Aránya (%)
Szerb	3300	33
Magyar	4157	42
Horvát	2043	20
Egyéb	300	5
Összesen	9800	100

**Megjegyzés: A szerbiai statisztikai hivatal a 2022-es népszámlálási adatokat nem jelentette meg hivatalosan a településekre lebontva. A kutatás során a helyi közösségben dolgozó anyakönyvvezetővel, helyi forrásokból állítottuk össze a táblázatot. Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2024*

A lakosság 15%-a ingázik, főleg idős betegekre vigyáznak. Ilyen profilú cég dolgozik Bezdánban, aki szervezi ki az ottani munkaerőt. A falvakban a népesség csökkenésének ez is egyik tényezője. A továbbiakban a primer kutatásunk eredményeire térnénk ki.

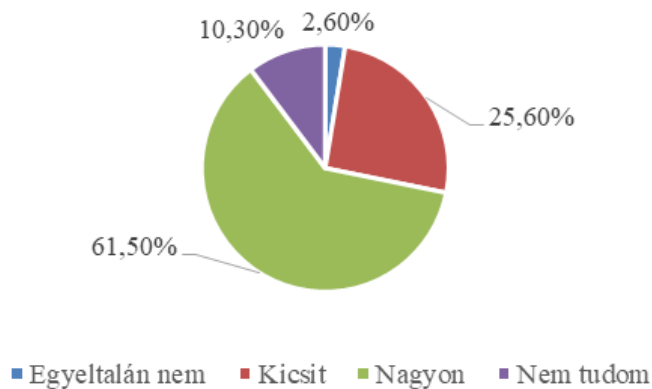
A kérdőíves kutatás egyik legfontosabb pontja, a térség fejlettségének értékelése a válaszadók véleménye alapján. A kérdőívből kimutatható (a válaszokat 4 fokozatú skálán lehetett jelölni), -hogy a válaszadók több mint fele meg van elégedve a - tisztasággal, a közvilágítással, a közbiztonsággal és a parkok állapotával (4. ábra). Az utak és a járdák állapotával, az egészségügyi szolgáltatással viszont alapvetően nincsenek megelégedve, a szórakozási lehetőségeket pedig nagyon hiányolják.

Az iskolai és óvodai ellátás megfelel az elvárásoknak. Az egészségügyi szolgáltatáson van még mit javítani a térségben.

4. ábra. A vizsgált térség egyes fejlettségi tényezőinek lakossági megítélése (%)
 Megjegyzés: A választ 4 fokozatú skálán lehetett jelölni. Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2024

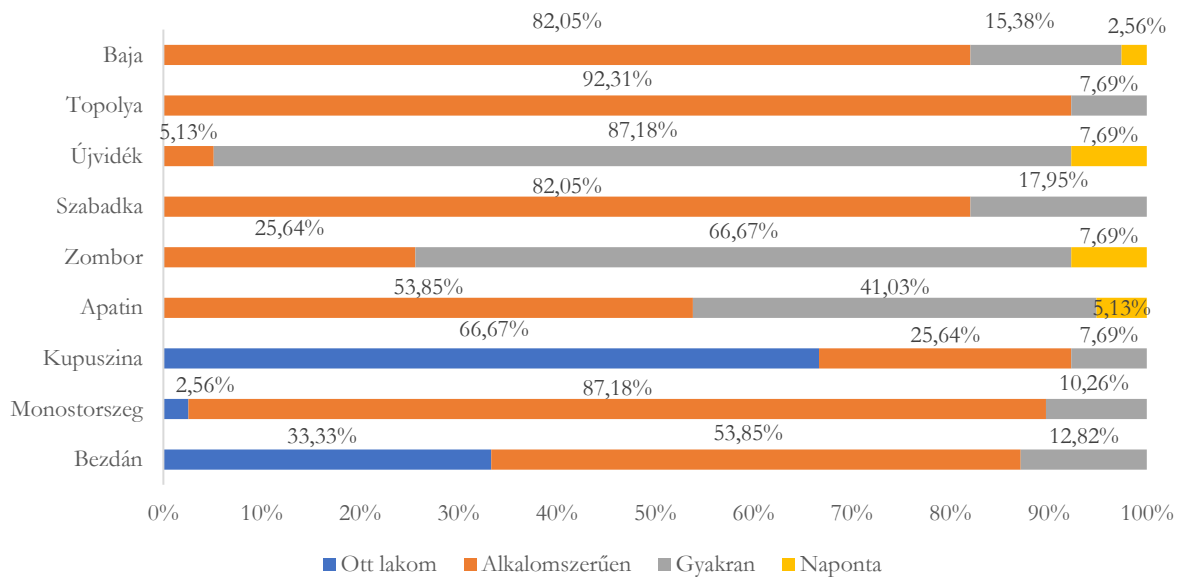
Arra a kérdésre, hogy a Kupuszina és Monostorszeg közötti útszakasz - melyet nemrég újítottak fel - mennyire segíti elő az itt élők közötti személyes kapcsolat kialakítását, túlnyomó részt pozitív válaszokat kaptunk (5. ábra), a lakosok nagyon hasznosnak találják az út meglétét.

5. ábra. A Kupuszina és Monostorszeg közötti út személyes kapcsolatokra gyakorolt befolyásának lakossági megítélése (%)

Megjegyzés: A választ 4 fokozatú skálán lehetett jelölni. Forrás: saját kutatás és szerkesztés, 2024

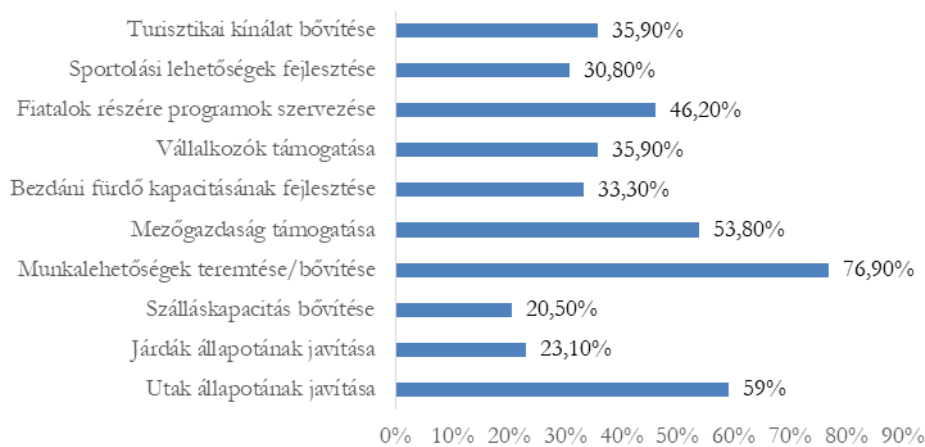
Nagyon érdekes eredményekre vezetett a lakosok úticéljainak, azok felkeresési gyakoriságának elemzése a térségben (6. ábra). Azt tudjuk pontosan lekövetni így, hogy melyik közeli várost látogatják legtöbben, és milyen sűrűn. A gyakoriságot 3 fokozatú skálán, illetve; ha ott lakott a válaszadó, akkor azt külön lehetett jelölni. A válaszadók Újvidéket, Zombort és Apatint látogatják leggyakrabban. Alkalmoszerűen pedig Bajára, Topolyára és Monostorszegre utaznak.

6. ábra. A vizsgált térség körüli települések felkeresési gyakoriságának megoszlása (%)

Megjegyzés: A választ 3 fokozatú skálán lehetett jelölni. Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024

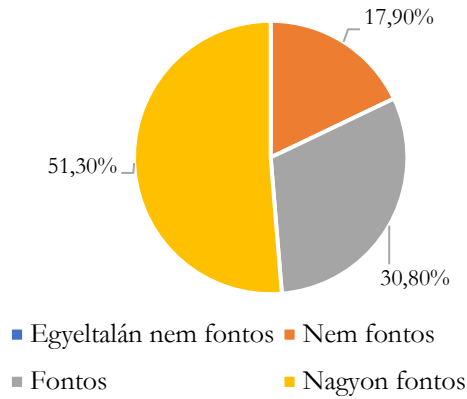
A legfontosabb teendők mentén (7. ábra) a megkérdezett lakosok 77% gondolja úgy, hogy a munkahelyek létesítése lenne a legfontosabb dolog a térségben (háromat lehetett jelölni), miközben mindössze csak 20% gondolja azt, hogy a szálláskapacitást kellene bővíteni. Ez a válasz azt bizonyítja, hogy nagyon sok szállás nincs hivatalosan beregisztrálva a turisztikai hivatalban. A válaszadók közel 60%-a szeretné, ha az utakat újítanák fel, illetve fontos feladatként azonosították még a mezőgazdaság támogatását, illetve a fiatalok számára a programok biztosítását.

7. ábra. A legfontosabb fejlesztési területek megoszlása a válaszadók alapján (%)

Megjegyzés: A három legfontosabbat lehetett jelölni. Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024

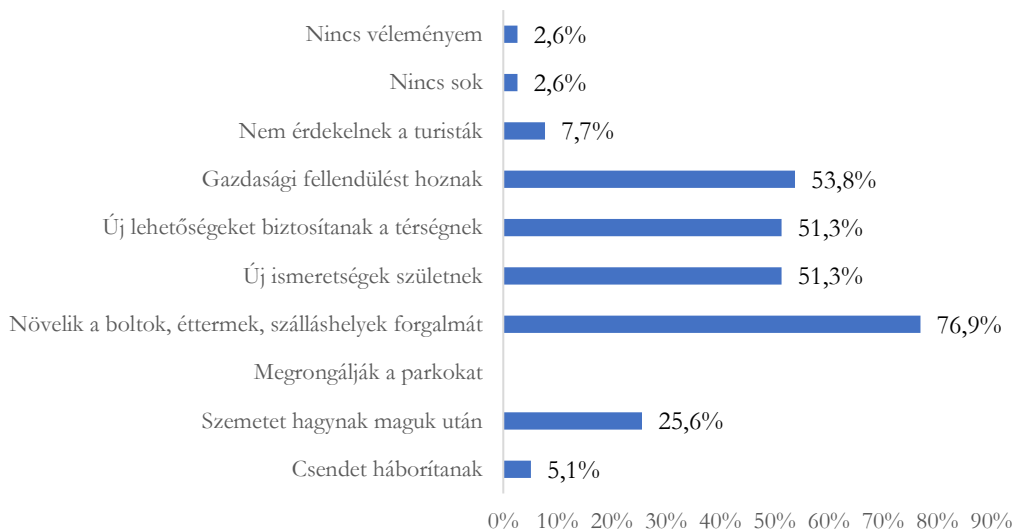
A válaszadók 17,9% gondolja úgy, hogy a turizmus jelenléte nem fontos a térségnek (8. ábra), míg a kérdőívet kitöltők több mint 80%-a szerint a turizmus a térségben fontos szerepet játszik. Ezen belül a megkérdezettek fele kifejezetten fontosnak tartja az ágazat szerepét. Tehát látható, hogy a lakosok lehetőséget látnak a turizmusban.

8. ábra. A válaszadók megoszlása a turizmusnak tulajdonított jelentőség alapján (%)

Forrás: Saját kutatás és szerkesztés 2024

Ennek okait is vizsgáltuk. A kérdőívet kitöltött lakosok 77%-ban gondolják úgy, hogy a turisták jövedelmet jelentenének a boltoknak, éttermeknek, panzióknak, (három fő hatást lehetett jelölni) valamint a válaszadók fele szerint gazdasági fellendülést és lehetőséget hozhatnak a kistérségnek (9. ábra). A turizmus negatív hatásaival kevesen számolnak, csupán a válaszadók negyede tart a szemeteléstől, illetve 5%-uk a hangoskodástól.

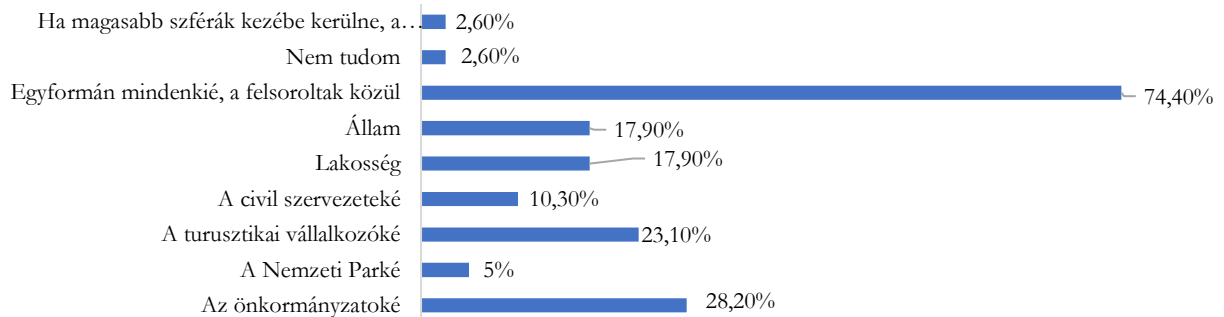

9. ábra. A válaszadók megoszlása a turisták térségre gyakorolt legfontosabb esetleges hatásainak megítélése alapján (%)

Megjegyzés: A három legfontosabbat lehetett jelölni. Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024

A válaszadók 74%-a gondolja úgy (10. ábra), hogy mindenki felelőssége (intézmények, helyi közösségek, vállalkozók, lakosok stb.), hogy a turizmus beinduljon a vizsgált térségben. Tehát a la-

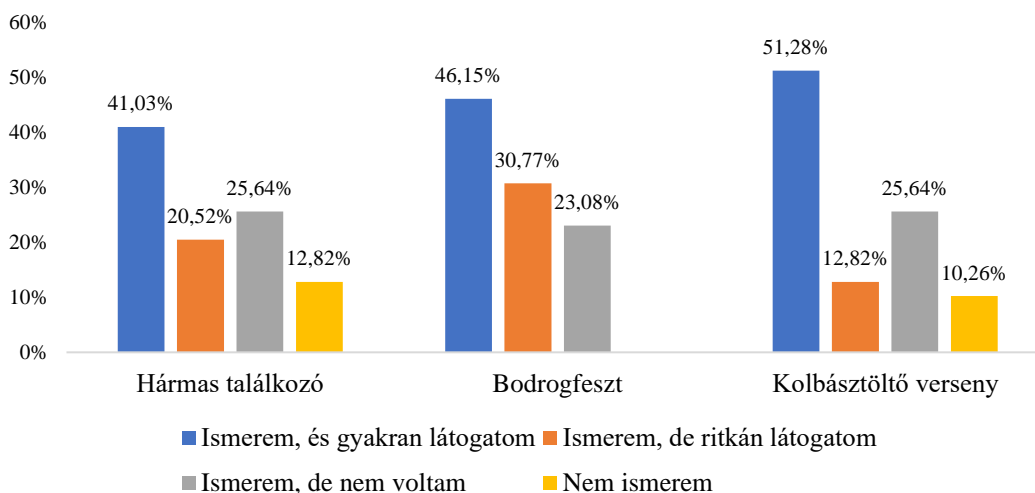
kosság úgy érzi, a turizmust leginkább együtt kell fejleszteni. Mivel itt a három legfontosabbat lehetett kiválasztani, kisebb arányban, de megjelent az önkormányzatok (28%), valamint a turisztikai vállalkozások (23%) önálló szerepe is.

10. ábra. A turizmus-fejlesztés felelőseinek megoszlása a válaszadók véleménye alapján (%)

Megjegyzés: A három legfontosabbat lehetett jelölni. Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024

Rákérdeztünk egyébként a meglévő fesztiválok, mint kiemelt turisztikai rendezvények ismertségére is. Elmondható, hogy a helyi fesztiválokat a válaszadók ismerik és látogatják is (11. ábra). A válaszadók között nincs olyan, aki ne ismerné a Bodrogsesztet más források azt is kimutatják, hogy ez a kistérség leglátogatottabb rendezvénye (ld: <https://www.izletijada.rs/posts/bodrog-fest/>), két nap alatt 10 000 ember érkezik a faluba, de emellett a megkérdezettek jól ismerik a kolbásztöltő versenyt, és az ún. Hármás találkozót is.

11. ábra. A főbb helyi rendezvények ismertsége és látogatottsága a válaszadók alapján (%)

Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024

Kiemelnénk még a leírásokat, amelyeket a Felső – Dunamentéről, mint rezervátumról írtak az emberek. Pozitív gondolatként a természet szépségét, az élővilág jelenlétét, az érintetlen természetet, a nyugalmat, vízitúrák, gyalogtúrák lehetőségét emelték ki. Azokat a dolgokat hangsúlyozták, amelyek a fejlesztés alapja lehetnek, összességében a belső értékeket és a vidék erősségét. Érezhető a válaszadóknál az, hogy mennyire elkötelezettek a természeti kincsek, a természet adta lehetőségek iránt. A válaszokból pontosan látszik a hely szeretete és tisztelete.

A kérdőívben a válaszok pozitívak voltak, az itt élő emberek nyitottak a változásokra, miközben 80% civil szervezet tagjaként szeretné fejleszteni a kistérséget.

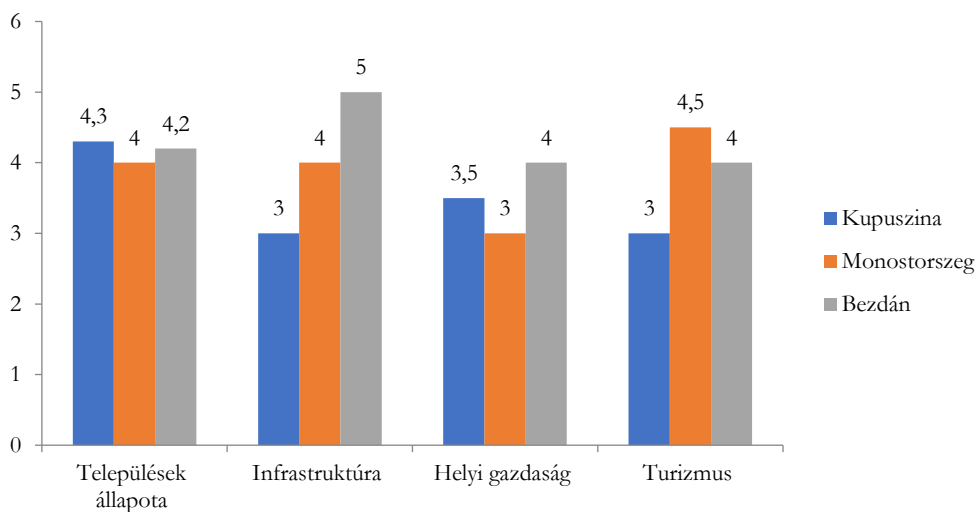
A strukturált interjúk egyik eredményeként elkészítettünk egy SWOT táblázatot (2. táblázat). A kistérségben élők összetartók és sokat tesznek a településük fennmaradásáért, mégpedig önkéntes munkával. A civil szerveződésnek köszönhetően jó a nemzetek közötti viszony, amit húsz évvel ezelőtt nem lehetett elmondani. A lehetőségek adottak, hiszen átkategorizálják a határátkelőt Béregnél, és a Mosoly gyorsforgalmi út kiépítése is megkezdődik a térségben. Mint minden vidéki térségben, itt is a legnagyobb veszély a fiatalok elvándorlása, a kisbirtokok fenntartásának ellehetetlenítése.

2. táblázat. A vizsgált térség SWOT analízise

Erősségek Összetartó közösség Erős sportklubok jelenléte Multikulturális értékek megőrzése Természeti adottságok megléte A Duna közelsége Jó termőföldek és erős családi gazdaságok Kétnyelvűség Bezdán-Zsilip műemlék Sétahajó a Ferenc csatornán Jó együttműködés az önkormányzattal Az Euro velo bicikli út áthalad a településen Erős a vállalkozási szellem Sok víkend telep van a falu szélén.	Lehetőségek Határátkelő felújítása és átkategorizálása Béreg-Szántó között A „mosoly” gyorsforgalmi út kiépítése Béreg-Nakovo között A dunai határ és vámszolgálat jelenléte és annak megerősítése Bezdánba Természetvédelmi táj, különleges madárfajok és növényfajtak IPA projektekben való részvétel A Bezdáni Színház épületének megvásárlása (a tulajdonjog újra a Petőfi Sándor Kultúregyesületé lesz).
Gyengességek A Felső Dunamentét, mint turisztikai lehetőséget kevesen ismerik Szerbiában és Magyarországon Nincs egységes turisztikai kínálat se weboldal Kevés a hivatalosan bejegyzett vendégház A képzett munkaerő külföldön keres munkát Kevés a szervezett utazás a Felső – Dunamenti rezervátumba Nagy a különbség az alacsony és a magas fizetések között Információk hiánya a turizmusadta lehetőségekről.	Veszélyek Gazdasági és energiaváltság Orosz-Ukrán háború Hiányzó pénzforrások, támogatások Orvvadászat Nagy a migrációs nyomás az Uniós határ közelsége miatt.

Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024

A következőkben azt szemléltetjük, (12. ábra) hogy a válaszadók összességében hogyan látják a településeik fejlettségi szintjét bizonyos fő területek/ágazatok mentén (a választ 5 fokozatú skálán lehetett jelölni). A megkérdezettek egyetértettek abban, hogy van még mit fejleszteni ezekben a falvakban. Fontosnak tartották elmondani, hogy a településeken van óvoda, iskola, egészségház, tömegközlekedés, kultúrotthon, utak, járdák, egészséges ivóvíz. A gazdasági fejlettségről a vélemények eltértek. Voltak válaszadók, akik úgy látják, hogy a falvakban a mezőgazdaságon kívül nincs megélhetési lehetőség. Azt is problémaként említették, hogy a nagytermelők teljesen ellehetetlenítik a családi gazdaságokat, hiszen nem tudnak földterülethez jutni, ezáltal fejlődni sem. A helyi gazdasági lehetőségek mentén, a turisztikában több állami támogatásra lenne szükség, mert így többben foglalkoznának mellékállásban ezzel is. A kiadó szobákra, apartmanokra, a kézművesekre nagyobb figyelmet kellene fordítani ilyen közegben. Sokak szerint a legnagyobb gond, hogy a fiatalok nem akarnak sem földműveléssel, sem vállalkozással foglalkozni. A könnyebb életet választják, és külföldre költöznek.

12. ábra. Egyes települési tényezők átlagos megítélése a válaszadókvéleménye alapján

Megjegyzés: 1–5 skálán, ahol 1 = nagyon rossz...5 = nagyon jó. Forrás: saját kutatás és szerkesztés 2024

A fókuszcsoporthoz tanácskozásának eredményei a következők voltak:

- A civil szervezetek megerősítettek bennünket abban, hogy még mindig nagy az önkéntesség a falvakban. A támogatásokról az a vélemény, hogy kevés az elérhető forrás, a programok költségeit nem fedi le a kapott összeg.
- A vállalkozók tanácskozásán kiderült, hogy kevés a munkaerő a falvakban. A vállalkozások nagy része családi, önfenntartó jelleggel működik. Nem terveznek hosszútávra, és csak részben aktívak egy-egy közösségi esemény megszervezésében.
- Gazdálkodókat három csoportra lehet osztani a tanácskozáson hallottak alapján. Az első csoportban vannak azok az idős gazdák, akik egyedül művelik a földterületet, nem számítanak arra, hogy gyerekeik folytatják a gazdálkodást. A második csoportba azokat soroltuk, akiknek majd a gyerekeik veszik át a gazdaságot, és azok kezelik az E-Agrár webfelületet is. A harmadik csoportba a fiatal gazdákat tettük, akik fejleszteni szeretnék a gazdaságukat és ebből szeretnék eltartani családjukat. Látnak jövőt a kistérségben.

Követtetések és javaslatok

A kutatási eredményeink alapján összességében az alábbi következtetéseket fogalmaztuk meg:

- Az itt élők függetlenül a nemzeti hovatarozásuktól, ragaszkodnak a hagyományaikhoz és a településeikhez. Ezt a következtetést alátámasztották a mélyinterjúkban adott válaszok és a kérdőív eredményei is.
- A települések mozgatórugói a civil szervezetek. Ezt a következtetést egyértelműen megerősítette a kérdőíves kutatásunk, és alátámasztották az interjúk is. A válaszadók 80%-a tagja valamelyik civil szervezetnek, és aktívan részt vesz a közösségi munkában.
- Azt a feltételezésünket, miszerint a helyi vállalkozók és a gazdálkodók fejlesztik a kistérséget, a fókuszcsoporthoz való tanácskozáson a jelen lévők megcáfolták. A vállalkozók egy része, azok a gazdálkodók, akik több száz hektárt művelnek, fenntartható gazdasággal rendelkeznek, és nem érdeklik őket különösebben a közösségi problémák.

Az előző tapasztalatokra, illetve primer kutatásunk eredményeire hagyatkozva gondoljuk azt, hogy a térség két legnagyobb kitörési pontja a bezdáni fürdő és az a közút, amely átszeli a Felső-Dunamentét, összeköti a falvakat.

A kutatás célja a lehatárolt kistérség fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata és egy fejlesztési terv megalapozása. Ahhoz, hogy a fejlesztési terv elkészüljön, kutatást kellett végeznünk a településeken. A kutatás előtt, a megelőző tanulmányaink, a szakirodalom meglátásai, valamint korábbi helyi tapasztalataink alapján a következő hipotéziseket fogalmaztuk meg.

Az első hipotézisünk az volt, hogy a három település fejleszthető, mint egy összefüggő kistérség. Az első hipotézisre elmondhatjuk, hogy beigazolódott, hiszen a szakirodalom és az interjúk is alátámasztották, hogy a kistérség válasz a globalizációra, ahogyan a helyi gazdaságfejlesztés kulcsszerepet játszik a vidékfejlesztésben. Szerbiának elemi érdeke az Európai Unióhoz való csatlakozás. A szerbiai térségfejlesztési dokumentumok illeszkednek az Unió követelményekhez. Amennyiben forrásokat tudnánk lehívni a vidékfejlesztési Alapból, az igazi áttörést adna általában is a kistérségek fejlődésének. A lakossági kérdőív válaszadói szerint a térségben elsősorban az egészségügyi ellátást kell fejleszteni.

A másik hipotézisünk az volt, hogy a kitörési pont a turizmusban és a gyógyfürdő fejlesztésében van. Ez részben igazolódott be. A turizmusban megkérdezettek 80%-a lehetőséget lát, de sajnos a gyógyfürdő fejlesztése komoly problémákba ütközött, hiszen a komplexum fele 2024 januárjában leégett és használhatatlanná vált. A kárt több millió euróra becsülik. A turizmus fejlesztése elsősorban a város feladata. A határon átívelő IPA pályázatok lehetőséget nyújtanak a szomszédos országokkal való együttműködésre.

A harmadik hipotézisünk az volt, hogy a mezőgazdasági termelők szívesen próbálnának ki új kultúrák termesztését kisebb földterületen. Ez a hipotézis egyáltalán nem igazolódott be, hiszen a gazdálkodók tanácskozásán ezt határozottan elutasították a termelők. Leginkább a munkaerő hiányára hivatkoztak, valamint az állami támogatások alacsony intenzitását is problémaként jelezték. Ezen túlmenően az üzemanyag magas árát és a termények alacsony árát tartották további gondnak.

A Covid-19 járvány megtanított bennünket arra, hogy az online térben is van élet. Valójában a digitalizálást kellene fejleszteni a kistérségben, hogy a turisták megtalálják a kistérség kínálatát az online térben is. A Felső - Dunamentét, mint kistérséget el kell adni turisztikai áruként. A falvakban van orvosi és fogorvosi ellátás. Mind a három településen tiszta ivóvíz folyik a csapból, ami annyit jelent, hogy van lehetőség a turizmus fejlesztésére és az agrár hagyományokra alapozva lehet élelmiszer gyártással foglalkozni. Ez kimondottan azért fontos mert Kupuszinán van kiépített ipari park, amely megfelelő infrastruktúrával rendelkezik. A másik fontos logisztikai központ a bezdáni kikötő, amely a Duna-parton van. Itt található a vámhatóság is és így az áru folyami közlekedéssel

eljuthat a megfelelő desztinációra. A térség hosszú távú fejlesztéséhez azonban meglátásunk szerint mindenképpen egy jól megalapozott, hosszabb távra vonatkozó fejlesztési stratégia megalkotása szükséges. Reményeink szerint ennek elkészüléséhez jó alap lehet az itt bemutatott kutatásunk.

Hivatkozott források

- Áldorfai, Gy. – Topa, Z. (2015): A helyi gazdaság és vállalkozásfejlesztés. (PhD-értekezés) Gödöllő: Szent István Egyetem - Gazdasági és Társadalomtudományi Kar Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet.
- Benedek, J. (2019): Területfejlesztés és regionális fejlődés, *Tér és Társadalom*, 21(2), 5–42. <https://doi.org/10.17649/TET.21.2.1892>
- Bajmócy, Z. (2011): Bevezetés a helyi gazdaságfejlesztésbe. Szeged: JATEPress.
- Finta, I. – Pálné Kovács, I. – Brucker, B. – Pénzár, Á. – Pámer, Z. – Póla, P. (2023): A területi tervezés elmélete és gyakorlata Faragó munkásságában. *Comitatus*, 34(251), 69–80. <https://doi.org/10.59809/Comitatus.2023.33-246.69>
- G. Fekete, É. (2013): Integrált vidékfejlesztés. Miskolc: HUSK/1101/1.6.1-0300 – European Union –European Regional Development Fund
- Gwen, S. – Soraya, G. – Fergus, M. (2004): A helyi gazdaságfejlesztés kézikönyve. Washington, D.C.: Bertelsmann Stiftung, Gütersloh, UK DFID, London: The World Bank.
- Káposzta, J. (2007): *Regionális Gazdaságtan*. Debrecen: DE ATC AVK.
- Káposzta, J. – Tóth, T. (2013): Regionális és vidékfejlesztési ismeretek. Debrecen: Debreceni Egyetem, AGTC.
- Kulcsár, L. (2017): A vidékfejlesztés elméleti megközelítése: regionális és kulturális összefüggések. Kolozsvár: Kriterion Könyvkiadó, Mezőmadaras: Pro Rurális Egyesület.
- Lengyel, I. (2010): Regionális gazdaságfejlesztés, Versenyképesség, klaszterek és alulról szerveződő stratégiák. Budapest: Akadémiai kiadó
- Moseley, M. J. (2003): *Rural Development Principles and Practice*. London: Sage. <https://doi.org/10.4135/9781446216439>
- Póla, P. (2019): *A vidékfejlesztés helyi erőforrásrendszer*. In: A magyar vidék a XXI. században: Tanulmányok a 70 éves Csatári Bálint köszöntésére. Kecskemét: MTA Közgazdasági és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete, 264–275. <http://hdl.handle.net/11155/1994>

Egyéb források

- Program mera podrške za sprovođenje poljoprivredne politike za razvoj sela na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine u 2019. godinu, službeni list APV, br. 60/2018, Novi Sad
- Prostorni plan Automne Pokrajine Vojvodine 2023-2027 Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine, Novi Sad
- Prostorni plan Republike Srbije 2010 – 2014 – 2021 (2010), Beograd: Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Republička agencija za prostorno planiranje.
- Prostorni plan područja posebne namene specijalnog rezervata prirode Gornje Podunavlje (2012), Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine, Novi Sad

Szerző(k)

Pelt Ilona

ORCID <https://orcid.org/0009-0003-5872-6736>

pénzügyi referens

Vajdaság Erdei Közvállalat

E-mail-cím: peltiona22@gmail.com

Ritter Krisztián

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1206-3159>

PhD, habil.

egyetemi docens

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet,
Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

E-mail-cím: ritter.krisztian@uni-mate.hu

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. /

A műre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik:

[CC-BY-NC-ND-4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

